

Dokumentnamn
Beslut
Beslutsdatum
2024-01-22

Diarienummer
Ö 65 - 2023/3.1

Sökande

Karolinska Institutet

Överlämnat ärende

Etikprövningsmyndighetens beslut den 11 december 2023, dnr 2023-07102-01, se Bilaga

Projekttitel

Förebyggande av våld mot barn

Saken

Prövning enligt lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor (etikprövningslagen)

Överklagandenämndens beslut

Överklagandenämnden för etikprövning godkänner den forskning som avses i ansökan med villkor att informerade samtycken inhämtas från vårdnadshavarna, samt att informationen till forskningspersoner revideras i enlighet med vad som anges i skälen för detta beslut.

Bakgrund

Syftet med projektet är att bearbeta patientdata rörande barn som bedömts av Barnahus Stockholm. Barnahus är ett samarbete mellan kommuner, polismyndigheten, åklagare och Region Stockholm där man tar emot barn och unga upp till 18 år som misstänks vara utsatta för allvarliga brott såsom misshandel, olaga hot, fridskränkning, sexualbrott samt hedersrelaterade brott i nära relationer. Barn aktuella på Barnahus misstänks ofta vara utsatta för våld av vårdnadshavare eller någon som vårdnadshavaren står i nära relation till. Om så är fallet, och sådana omständigheter som anges gäller båda vårdnadshavarna, tilldelas barnet av domstol en särskild företrädare som i vårdnadshavarnas ställe ska tillvarata barnets rätt under hela rättsprocessen samt under Barnahusvistelsen.

Ansökan innehåller tre delprojekt angående misstanke om våld mot barn i hemmet. Delprojekt 1 är en intervjustudie med socialtjänsthandläggare, polis och åklagare rörande deras inställning till hälsoundersökningar av barnen. I delprojekt 2 ska en sammanställning av kliniska fynd, journalanteckningar och resultat av hälsoundersökningar av totalt 1 500 barn som bedömts av Barnahus Stockholm 2015–2025 göras. Delprojekt 3 är en prospektiv studie i vilken hälsoundersökningar (bedömning av barnets fysiska, psykiska och dentala hälsa) ska genomföras på 30 barn som på grund av misstanke om att de far illa kallats in till Barnahus för polisförhör. Adekvata medicinska åtgärder vidtas. Uppföljning sker efter 6 månader. Gällande barn under 15 år är tanken att i första hand inhämta skriftligt samtycke från den särskilda företrädaren för barnet. I andra hand inhämtas samtycken från vårdnadshavarna. Muntlig information lämnas telefonledes och skriftlig information översänds elektroniskt. Samtycken dokumenteras av forskaren. Barnet i fråga har i båda fallen, om det kan antas förstå forskningens innebörd, rätt att avböja medverkan i forskningen.

Postadress

Överklagandenämnden för etikprövning
c/o Vetenskapsrådet
Box 1035
101 38 Stockholm

Besöksadress

Hantverkargatan 11 B

Telefon

08-546 77 610 vxl

E-post

kansli@onep.se

Webbplats

www.onep.se

Dokumentnamn

Beslut

Beslutsdatum

2024-01-22

Diarienummer

Ö 65 - 2023/3.1

Etikprövningsmyndigheten godkände forskningen som angavs i delprojekt 1 och 2 med villkor att information om EU:s dataskyddsförordning och den rättsliga grunden för hur personuppgifter behandlas i forskningspersonsinformation för ungdomar 15–17 år lades till. På grund av oenighet överlämnades ansökan för delprojekt 3 till Överklagandenämnden för etikprövning för avgörande.

Flertalet ledamöter ansåg att vårdnadshavarna ska tillfrågas om samtycken. Ordföranden samt två av de övriga ledamöterna ansåg att då vårdnadshavaren kan vara förövaren, ska inte den personen tillfrågas, utan den särskilda företrädaren ska tillfrågas om samtycke.

Skäl för beslutet

Överklagandenämnden har endast att ta ställning till delprojekt 3 – hälsundersökningar av barn som kommer till Barnahus. Till särskild företrädare för barn får en advokat, en biträdande jurist vid en advokatbyrå eller någon annan förordnas. Endast den får förordnas som på grund av sina kunskaper och erfarenheter samt personliga egenskaper är särskilt lämplig för uppdraget (5 § lagen 1999:997 om särskild företrädare för barn). De befogenheter som den särskilda företrädaren övertar från vårdnadshavarna bör vara begränsade till de rättsliga frågor som uppkommer under den pågående förundersökningen och i en efterföljande rättegång (Prop. 198/99:133, sid 29). Avgränsningen till en pågående förundersökning och efterföljande rättegång i en eller flera instanser motiveras av det grundläggande syftet med förordnandet, dvs. att med anledning av vissa bestämda misstankar om brott ta till vara barnets intresse under förundersökning och i rättegång. Särskilda företrädare för barn har därmed inte befogenhet att överta vårdnadshavarnas roll avseende eventuella samtycken till ett forskningsprojekt.

Om forskningspersonen har fyllt 15 år men inte 18 år och inser vad forskningen innebär för hans eller hennes del, ska han eller hon själv informeras om och samtycka till forskningen (§ 18 etikprövningslagen). I andra fall när forskningspersonen inte har fyllt 18 år, ska vårdnadshavarna informeras om och samtycka till forskningen. Forskningspersonen själv ska dock så långt möjligt informeras om forskningen. Trots vårdnadshavarnas samtycke får forskningen inte utföras om en forskningsperson som är under 15 år inser vad den innebär för hans eller hennes del och motsätter sig att den utförs. Det skydd som underåriga har i samband med forskning innebär således att det för barn under 15 år alltid är vårdnadshavarna som ska informeras och lämna samtycken till den. Om det finns två vårdnadshavare bestämmer de gemensamt om barnets förhållanden (6 kap. § 13 föräldrabalken). Laglig möjlighet att inhämta samtycke från bara en vårdnadshavare saknas således i dessa fall, trots att vårdnadshavaren eller någon i dennes närhet kan vara förövaren.

I informationen till forskningspersoner 6–11 år förekommer otillbörlig påverkan som till exempel ” Vi vill prata med dig om ett viktigt projekt där vi behöver din hjälp” och ” De som tittar på det du berättat vill bara lära sig hur man bäst hjälper barn.” Dessa avsnitt ska utgå ur texten. I informationen till samtliga forskningspersoner saknas också upplysningen om att hälsundersökningen kan inkludera en genetikologisk undersökning. Barn har samma rätt till information som vuxna

Dokumentnamn

Beslut

Beslutsdatum

2024-01-22

Diarienummer

Ö 65 - 2023/3.1

forskningsspersoner, om än åldersanpassad. När forskningsspersonen är ett barn ska även barnets vårdnadshavare informeras. Om barnet har två vårdnadshavare ska informationen ges till båda.

Överklagandenämndens beslut får enligt 37 § etikprövningslagen inte överklagas.

Detta beslut har fattats av Eva Lindeblad, Yvonne Lundberg Giwercman (föredragande), Malin Celanders, Ingemar Engström, Sten-Åke Stenberg, Ulf Ekberg och Stina Holmlund Kelly. Vid den slutliga handläggningen har dessutom ersättarna Lars Dahlstedt och Gert Helgesson samt kanslichefen Jörgen Svidén, administrativa sekreteraren Katarina Gate Lundgren och juristen Ulrika Holfelt närvarat.

På Överklagandenämndens vägnar

Eva Lindeblad

Ordförande